

דף לימוד לשיעורי וידאו

סדרת 'שלוש שבועות' שיעור חמישי – החפץ חיים ושלוש השבועות

בשם ה' נעשה ונצליח
אד-ני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך

ערב טוב לכולם נמשיך בסדרת שיעורים שיסבירו את סוגית 'שלוש השבועות' המופיעה בגמ'
מסכת כתובות קיא ע"א וכן שנשנתה עוד בזוה"ק ובמדרשים, ראשונים ואחרונים

קושיא

טוענים המקשים
החפץ חיים, שנחשב לפוסק האחרון בקהילות אשכנז, דיבר פעמים רבות על חובת
העלייה לארץ ובנו, הרב לייב הכהן, מציין: "לא ראיתי שיזכור אף פעם את העניין ג'
השבועות". (תולדות החפץ חיים עמ' מג; התקופה הגדולה, עמ' קע.)

הפרכת הקושיא

א. לא ראיתי לא הוכחה

ואם ישנו מישהו שלא שמע ממנו אין זה הוכחה, כדאיתא במשנה זבחים, פרק יב משנה ד'
אין לא ראינו - ראיה

ב. ואני ראיתי שכן הביא

החפץ חיים כן דיבר והזהיר נגד התגרות באוה"ע והעברה על איסור השבועות, ובעקבותיו
תלמידיו ותלמידי תלמידיו

רבי ישראל מאיר ב"ר אריה זאב הכהן 'החפץ חיים' זיע"א, חפץ חיים עה"ת, שמיני
ודומה לזה מפורש ברמב"ן פ' אחרי, עה"כ וגורל אחד לעזאזל, וז"ל ומפורש מזה בפרקי
רבי אליעזר הגדול. לפי' היו נותנין לו לס"מ שוחד ביום הכפורים שלא לבטל את קרבנם,
נאמר גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל, גורלו של הקב"ה לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל
שעיר החטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר ונשא השעיר עליו, וכו', אבל צוח
הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר לשר המושל במקומות החורבן, והוא הראוי
לו מפני שהוא בעליו ומאצילות כחו יבוא חורב ושממון וכו', וחלקו מן האומות עשו
שהוא עם היורש החרב והמלחמות ומן הבהמות השעירים והעזים וכו', ע"כ.

והמקור מבואר בתורה, שמטרת משלוח המנחה מיעקב לעשו היתה בשביל "כי אמר
אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואח"כ אראה פניו" וזוהי פרשת הגלות, שכך
היתה קבלה בידי חז"ל, כמבואר ברמב"ן פ' וישלח, פרק ל"ג פסוק ט"ו, שבשעה
שהיו צריכים רבותינו ללכת לרומא בחצר מלכי אדום על עסקי הצבור היו
מסתכלים בפרשה זו ללכת אחרי עצת הזקן החכם, כי ממנו יראו הדור ותוכן יעשו, ע"כ
ברמב"ן.

דף לימוד לשיעורי וידאו

והנה לו חכמו ישכילו זאת שתדלני זמננו, **לבלי להתגרות באומות ולא ללחום במו**, אלא ללמוד מקודם הפרשה הלזו "פרשת הגלות" ואח"כ ללכת בעקבות "הזקן החכם", כי אז היו מצליחים בדרכם להטיב מצב "הכבשה בין שבעים הזאבים", כמו שמכנים חז"ל מצב עמנו הדל בין האומות.

רבי שמואל גריינימאן¹ זיע"א, מעשי למלך, שם, עמ' קג
והנסיון בתקופה האחרונה הראה כי גדולי הדור העבר העבירו בהשתדלותם כל הגזרות הרעות יש שנסעו בעצמם לעיר הבירה לשפוך שיח ורחשי לבם לפני ראשי הממשלות ויש ששלחו שלוחים עם הוראות מתאימות לדת התורה. **ומעת שהפכנו את הסדר ויצאנו למלחמה בחרבות וברמחים עשויים מניר עם שונאינו ומנדינו המזוינים בחרבות ותותחים ואוירוניס עשויים ברזל עשת לא רק שהגזרות לא בטלו' אלא שהחיה הטורפת פעה פי' לבלי חוק ומשפט ומצב עמנו הדל הורע שבעתים.**

רבי ישראל מאיר ב"ר אריה זאב הכהן 'החפץ חיים' זיע"א, חפץ חיים עה"ת, פי' דברים רב לכם סב את ההר הזה, פנו וסעו לכם צפונה (דברים ב' ג'), אל תתגרו בם (דברים ב' ה'). ובמדרש, הובא בילקוט, אם ראיתם אותו (את עשו), שמבקש להתגרות בכם לא תעמדו כנגדו, אלא הצפינו עצמכם מלפניו, ולהיכן נברח, ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה, שנאמר יצפון לישרים תושי' וכו'.

התורה תלמדנו לבלי לעמוד נגד האומות אפי' בשעה שמתגרות בנו, עלינו ללכת בעקבות אבינו יעקב במלחמתו עם עשו אחיו. וכברמב"ן ז"ל פרשת וישלח וז"ל: שיש בזה רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, **וראו לנו לאחוז בדרכו של צדיק**, שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא עצמו, לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה **לברוח ולהנצל**, עכ"ל.

והנה כל זמן שהלכנו בדרך הכבושה הזאת הצילנו הקב"ה מידם, ומאז הודחנו מדרכנו וחדשים מקרוב באו והנהיגו מנהגים חדשים, **עזבו נשק אבינו ואחזו בכלי קרב של שונאינו, הלכנו הלוך וחסור ומצאוני רעות רבות וצרות**. ירחם ד' על עמנו וישיב שופטינו כבראשונה.

וכמובן נביא ונחזור ונשלש מדב"ק של הרמב"ן, בראשית, פרק לב פסוק ב חסלת פרשת ויצא **פרשת וישלח** נכתבה הפרשה הזאת להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו, וישלח מלאך ויצילהו, וללמדנו עוד שהוא לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכלתו, **ויש בה עוד רמז לדורות** כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו, **וראו לנו לאחוז בדרכו של צדיק** שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפלה ולדורון ולהצלה בדרך מלחמה, **לברוח ולהנצל**, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר (להלן לב ט, לג טו):

רבי שלמה אפרים מלונטשיץ זיע"א, כלי יקר על דברים פרק ב פסוק ג רב לכם סב את ההר הזה. רבים אומרים כי פסוק זה נוקב ויורד עד תהום ויש בו רמז לשעה ולדורות, וענין סבוב זה שילכו סחור לכרם ה' צבאות לא יקרבו, כי ימים רבים לישראל שהיו נדים ונעים סביבו ולא יותן לישראל כח עליהם עד מדרך כף רגל, עד שיבא מי שנאמר בו ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים (זכריה יד ד) וכל זמן שישראל הולכים סחור סחור נאמר להם פנו לכם צפונה ודרשו בזה אם הגיע שעתו של עשו הצפינו עצמכם (דב"ר א יט):

¹ רבי שמואל גריינימאן זיע"א - מתלמידיהם ועוזרם האישי של מרן החפץ חיים ושל רבי חיים עוזר גרודזנסקי זיע"א. רב ועסקן בליטא. שימש כמנהל מתיבתא "תפארת ירושלים" בנוא-יארק. נפטר ביום יג באדר א' ה'תשי"ז.

דף לימוד לשיעורי וידאו

וענין הצפנה זו נ"ל, שאם ימצא האיש הישראלי בגלות החל הזה איזו הצלחה זעיר שם, אז יטמינו ויצפינו הכל בפני עשו כי אין לך אומה שמתקנאת בישראל כמו עשו, כי לדעתם הכל גזולה בידם מהם מן ברכת יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשו במרמה, וכן יעקב צוה לבניו למה תתראו (בראשית מב א) פירש רש"י בפני בני ישמעאל ועשו כאילו אתם שבעים כי שניהם סוברים שיצחק גזל הצלחת ישמעאל, ויעקב גזל הצלחת עשו ע"י השתדלות, ע"כ צוה דוקא על עשו פנו לכם צפונה שלא יתקנא בכם.

וזה הפך ממה שישראל עושין בדורות הללו בארצות אויביהם, כי מי שיש לו מנה הוא מראה את עצמו במלבושי כבוד ובתים ספונים וחשובים כאילו היו לו כמה אלפים ומגרים האומות בעצמם ועוברים על מה שנאמר פנו לכם צפונה. ומנהג זה הוא ברבת בני עמינו והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו. והמשכילים יבינו ליקח מוסר:

רבי שמחה מרדכי זיסקינד 'שמחה זיסל' ברוידא זיע"א, שם דרך², פר' וישלח ... כתב הרמב"ן בהקדמה לפרשתנו שהלימוד האחרון הוא "וכראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק שנזמין עצמינו לג' הדברים שהזמין הוא עצמו, לתפילה ולדורון ולהצלה כדרך מלחמה לברוח ולהנצל...

ג. חובת העליה לאר"י

טענה תמוהה של המקשים
החפץ חיים, דיבר פעמים רבות על חובת העלייה לארץ

אמנם ג"כ אני אתמהה היכן כתב דבר זה שיש חובת עליה לארץ ישראל, משמע לפי מי שכתב דבר זה שהוא ניסה לטעון שהחפץ חיים טען שיש מצות ישוב ארץ-ישראל, אבל לא מצינו שדיבר על כך.

מה שכן מצינו שדיבר זה חובת לימוד הלכות בית המקדש, והסיבה לכך היא בגלל שהציונות גרמה ועדיין גורמת לרפיון באמונת ביאת משיח צדקנו

ד. פוסק אחרון?

טענה תמוהה של המקשים
החפץ חיים, שנחשב לפוסק האחרון בקהילות אשכנז

לאחר מכן לא היו פוסקים לקהילות אשכנז...

הלימודים אצל אותם שטוענים כך הם לוקים בחסר ומשתמשים באמירות תמוהות שאינן קשורות לקודש פנימה

בשכמל"ו

ילקוט
השבועתי
אתכם

² ירושלים, ה'תשנ"ה